

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи
з навчальної дисципліни
"ЦЕНТРАЛЬНИЙ БАНК
І ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА"
для студентів напряму підготовки
6.030508 "Фінанси і кредит"
спеціалізації "Банківська справа"
всіх форм навчання**

Харків. Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014

Затверджено на засіданні кафедри банківської справи.
Протокол № 2 від 20.09.2013 р.

Укладач Рац О. М.

М54   Методичні рекомендації до самостійної роботи з навчальної дисципліни "Центральний банк і грошово-кредитна політика" для студентів напряму підготовки 6.030508 "Фінанси і кредит" спеціалізації "Банківська справа" всіх форм навчання / укл. О. М. Рац. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 32 с. (Укр. мов.)

Наведено методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу, завдання для самостійного розв'язання й тестові запитання за модулями та темами навчальної дисципліни.

Рекомендовано для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання.

Вступ

В умовах ринкової економіки грошово-кредитні системи набувають особливої ваги в суспільному житті. Грошово-кредитні відносини, фінансово-кредитні інститути істотно впливають на економічні та соціальні процеси у країні. Грошово-кредитна система забезпечує ринкову систему механізмами та інструментами реалізації її здатності до саморегулювання, надає державі можливість ефективно впливати на економіку. Основним органом державного регулювання макроекономічних процесів вітчизняної грошово-кредитної системи виступає Національний банк України, який за допомогою грошово-кредитних методів, від імені держави координує діяльність банківської системи в цілому, має вирішальний вплив на стабільність грошової одиниці, надійність банківських установ, дієвість платіжно-розрахункового механізму, що загалом визначає ефективність функціонування всієї економіки країни.

Метою навчальної дисципліни "Центральний банк і грошово-кредитна політика" є теоретично та на практиці ознайомити студентів з основними функціями і завданнями центрального банку та з основними засадами грошово-кредитної політики, грошово-кредитними системами зарубіжних країн. Предмет навчальної дисципліни – еволюція та сучасний стан грошових і кредитних систем окремих країн світу, діяльність Національного банку України та фінансові інструменти, за допомогою яких регулюється грошово-кредитна політика.

Для повного досягнення зазначеної мети необхідною є самостійна робота студентів, яка є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Самостійна робота з даної дисципліни передбачає: вивчення нового матеріалу; поглиблене вивчення обов'язкового матеріалу; вивчення матеріалу з використанням елементів творчості; виконання тестів та навчальних завдань, написання науково-дослідних робіт.

Виконання самостійної роботи з навчальної дисципліни забезпечує: системність знань та засобів навчання; володіння розумовими процесами; мобільність і критичність мислення; володіння засобами обробки інформації; здібність до творчої праці.

Змістовний модуль 1. Центральний банк: основи його діяльності та регулювання грошового обігу

Тема 1. Статус та основні напрями діяльності центральних банків

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути:

1. Виникнення емісійних банків.
2. Функції центральних банків (ЦБ) держави.
3. Створення Національного банку України та його статус.
4. Організаційна та функціональна структура управління Національним банком України.

Питання для обговорення

1. Передумови виникнення ЦБ, організаційно-правові основи ЦБ провідних країн світу.
2. Фактори оцінки незалежності центрального банку.
3. Процедура призначення керівництва банку як критерій політичної незалежності ЦБ.
4. Особливості становлення Національного банку України як центрального банку.
5. Об'єктивна зумовленість та економічна доцільність впровадження принципів та функцій НБУ.
6. Склад центрального апарату НБУ.
7. Фінансове забезпечення діяльності НБУ.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

На початку розгляду першої теми слід повторити основні категорії і поняття таких дисциплін як "Гроші і кредит", "Фінанси", "Банківська система". Після цього доцільно перейти до роботи з рекомендованою літературою. У результаті вивчення даної теми студент повинен зробити висновок про передумови виникнення ЦБ, їх функції, політичну й економічну незалежність ЦБ, основні етапи створення НБУ, його функції, а також структуру управління.

Для вирішення практичних завдань студенту необхідно знати структуру балансу НБУ (табл. 1).

Баланс Національного банку України

Стаття балансу
Активи
Кошти та депозити в іноземній валюті
Авуари в СПЗ
Монетарне золото
Цінні папери уряду
Кредити банкам та іншим позичальникам
Кредити уряду
Нараховані доходи
Внески в рахунок квоти
Основні засоби та нематеріальні активи
Інші активи
Сумарні активи
Зобов'язання і капітал
Зобов'язання
Банкноти та монети в обігу
Кошти банків
Кошти уряду та інших клієнтів
Цінні папери власного боргу
Кредити отримані
Заборгованість перед МВФ
Нараховані витрати
Інші зобов'язання
Сукупні зобов'язання
Капітал
Статутний капітал
Фонди та інші резерви
Сукупний капітал

Теми фіксованих виступів та есе

1. Становлення та розвиток центральних банків у Європі.
2. Діалектика розвитку НБУ.
3. Особливості організаційно-правової структури Федеральної резервної системи (ФРС) США.
4. Обґрунтування необхідності прийняття в Україні закону "Про НБУ".
5. Основні форми звітності НБУ.

Література: [1; 7; 9; 18; 20; 21].

Завдання для перевірки знань

Дайте визначення термінам.

Терміни: центральний банк, емісійний банк, золотий стандарт, система паперово-грошового обігу, пропозиція грошей, Європейська система центральних банків, ФРС.

Завдання 1

Складіть баланс центрального банку на підставі даних табл. 2.

Таблиця 2

Статті балансу НБУ

Стаття	Сума, млн грн
Кредити, що надані уряду	9 743,4
Цінні папери власного боргу	154,6
Кошти та депозити, залучені від банків	2 280,2
Монетарне золото	243,6
Вимоги до МВФ	10 145,5
Статутний капітал	5,0
Цінні папери	9 845,2
Основні засоби	990,8
Кредити, надані комерційним банкам	1 002,1
Заборгованість перед МВФ	24 413,3
Кошти та депозити, що розміщені	5 825,8
Готівкові кошти, випущені в обіг	9 923,2
Депозити уряду	630,2
Інші активи	1 067,9
Інші зобов'язання	1 457,8

Завдання 2

На основі даних офіційної статистики виконайте вертикальний та горизонтальний аналіз балансу НБУ за три останніх роки. Зробіть порівняння балансів центрального банку та банківської установи другого рівня.

Тести для перевірки знань

1. Основною ознакою, що "виділила" центральні банки серед усіх банків є:

- а) рефінансування банків;
- б) виконання агентських функцій для уряду;
- в) функція єдиного емісійного центру.

2. У якої держави існує 100 % державної власності у капіталі центрального банку:

- а) Японія;
- б) Великобританія;
- в) Італія?

3. Самостійність щодо органів державної влади та управління при виборі та призначенні керівництва, це:

- а) економічна незалежність;
- б) внутрішній суверенітет;
- в) політична незалежність.

4. Які з перерахованих операцій центрального банку відносяться до пасивних:

- а) емісія банкнот;
- б) купівля державних облігацій;
- в) купівля казначейських векселів;
- г) прийом внесків населення?

5. Які з перерахованих операцій центрального банку відносяться до активних:

- а) прийом внесків підприємств;
- б) прийом внесків держави;
- в) прийом внесків банків;
- г) купівля іноземної валюти?

Контрольні питання

1. У яких країнах з'явилися перші центральні банки, чому це відбулось саме там?

2. Яку роль відіграє Європейський Центральний банк у процесі формування та розвитку валютної системи?

3. Інституційні основи діяльності НБУ.

Тема 2. Емісія банкнот і регулювання готівкового грошового обігу

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути:

- 1. Емісія банкнот та роль НБУ в організації готівкового обігу.
- 2. Повноваження НБУ при прогнозуванні наявного обігу.
- 3. Прогнозування касового обороту КБ.
- 4. Емісійно-касова робота установ Національного банку України.

Питання для обговорення

1. Особливості платіжної системи та грошової маси в Україні.
2. Регулювання готівкового обігу в установах комерційних банків.
3. Касове обслуговування комерційних банків.
4. Організація емісійно-касової роботи в установах НБУ.
5. Прогнозування грошової емісії та потреби в готівці.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Прогнозні розрахунки касових оборотів складаються за такими джерелами надходжень і напрямками видавання готівки (табл. 3).

Таблиця 3

Джерела надходжень готівки та напрямки її видачі

Надходження готівки	№ символу
Надходження торговельного виторгу	02
Надходження виторгу від усіх видів платних послуг	05
Надходження на рахунки за вкладками громадян	16
Надходження від підприємств зв'язку	17
Надходження від продажу іноземної валюти	30
Інші надходження (зокрема повернення заробітної платні)	32
Перерахування готівки зі сховища цінностей до оборотної каси	38
Видача готівки	
Видача на виплати пов'язані з оплатою праці	40
Видача на закупівлю сільськогосподарської продукції	46
Видача на виплату пенсій, допомоги та страхових відшкодувань	50
Видача на купівлю товарів, оплату послуг і за виконані роботи	53
Видача з рахунків за вкладками фізичних осіб	55
Видача за придбану іноземну валюту	56
Видача підкріплень підприємствам поштового зв'язку	59
Видача на інші цілі	61
Перерахування готівки з оборотної каси до сховища цінностей	73

Емісійний результат визначається як різниця між надходженням і видачею готівки.

У випадку перевищення надходжень готівки в каси банків над видачею, у прогнозних розрахунках банків передбачається продаж готівки; у

регіональні управління НБУ відбувається переклад готівки з обігової каси в резервні фонди.

У випадку, коли видача перевищує надходження – навпаки (покупка готівки для КБ, підкріплення обігової каси з резервних фондів).

Теми фіксованих виступів та есе

1. Концепція розвитку готівкового обороту в Україні.
2. Особливості емісії банкнотів у зарубіжних країнах.
3. Емісія банкнотів в Україні: проблеми та шляхи її вирішення.

Література [1; 5; 9; 13; 19].

Завдання для перевірки знань

Дайте визначення термінам.

Терміни: готівка в обігу, емісійний результат, ліміт залишку готівки в касі, оборотна каса, підкріплення резервних фондів НБУ.

Завдання 1

На підставі даних, наведених у табл. 4, складіть прогнозний розрахунок касових оборотів на наступний квартал. Визначте емісійний результат. Зробіть висновки.

Таблиця 4

Джерела надходжень та напрями видач готівки банку "Харків"

Показник	Сума, млн грн
Надходження виручки від усіх видів платних послуг	7 300
Надходження на рахунки за вкладками фізичних осіб	1 200
Надходження від підприємств поштового зв'язку	3 0
Надходження від продажу іноземної валюти	920
Інші надходження	5 100
Видачі на закупівлю сільгосппродукції	1 560
Видачі на купівлю товарів оплати послуг	3 250
Видачі з рахунків за вкладками громадян	5 210
Видачі грошей на придбання іноземної валюти	1 450
Видачі підкріплень поштовим підприємствам зв'язку	5 600
Видачі на інші цілі	2 400

Завдання 2

На підставі інформації, що використовується НБУ для складання прогнозу касових оборотів, розрахуйте суму видачі готівки на заробітну плату та інші види оплати праці, якщо фонд оплати праці складає 43 000 тис. грн, податок на доходи з громадян – 8 847,73 тис. грн, утримання до Пенсійного фонду – 650 тис. грн, утримання профспілкових внесків – 120 тис. грн; перерахування заробітної плати на вклади у банках 12 500 тис. грн, виплати пов'язані з оплатою праці з виручки (касових надходжень) – 204 тис. грн.

Тести для перевірки знань

1. Регулювання НБУ готівкового грошового обігу в Україні полягає в регламентації Національним банком:

- а) безготівкових розрахунків;
- б) касових операцій комерційних банків;
- в) платежів готівкою громадян;
- г) міжбанківських розрахунків.

2. Хто приймає рішення про емісію валюти України та вилучення з обігу банкнот та монет:

- а) Верховна Рада;
- б) вищі збори акціонерів;
- в) Правління НБУ;
- г) Рада НБУ?

3. Яка з поданих операцій характеризує вилучення готівки з обігу:

- а) підкріплення операційних кас комерційних банків;
- б) вклад клієнтом готівки у комерційний банк;
- в) продаж готівки одним комерційним банком другому;
- г) переміщення готівки із обігової каси установи НБУ в резервні фонди?

4. Порядок і форми складання звітнього і прогнозного балансу грошових доходів і витрат визначаються:

- а) Міністерством економіки;
- б) НБУ;
- в) Державним комітетом статистики.

5. Вид емісії, який передбачає випуск грошей до обігу для покриття та фінансування поточних потреб держави, має назву:

- а) активної;
- б) пасивної.

Контрольні питання

1. Емісійний механізм у ринковій економіці.
2. Якщо за умов існування надлишкової грошової маси в Україні та обігу значної її частини поза банками НБУ припинив би практику прогнозування та обліку касових оборотів банків, яким чином цей крок відіб'ється на стані грошового обігу в країні?
3. Які штрафні санкції застосовує НБУ у разі порушення касової дисципліни?

Тема 3. Грошово-кредитна політика та її інструменти

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути:

1. Мета й особливості грошово-кредитної політики.
2. Типи грошово-кредитної політики.
3. Класифікація інструментів грошово-кредитної політики.

Питання для обговорення

1. Зміст ГКП центрального банку, її місце і роль у державному регулюванні економіки.
2. Класифікаційні ознаки ГКП та її типи за ступенем обсягу, за можливістю здійснення, за кон'юнктурою ринку.
3. Класифікація інструментів грошово-кредитної політики.
4. Обов'язкове резервування як інструмент ГКП.
5. Операції центрального банку на відкритому ринку.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Вирішуючи завдання щодо впливу інструментів грошово-кредитної політики ЦБ на обсяг грошової маси в країні, потрібно розрізняти поняття "емісія готівкових грошей" та "емісія безготівкових (депозитних) грошей". У першому випадку емісію здійснює тільки ЦБ, у другому – поряд з ЦБ емісія грошей забезпечується і банками другого рівня. Первинною є депозитна емісія, яка передбачає забезпечення ЦБ банків додатковими резервами. Приріст маси депозитних грошей, одержаних банками, перевищує суму додаткових резервів, отриманих від ЦБ, оскільки в процесі кредитно-депозитної діяльності банків відбувається мультиплікативне розширення банківських резервів. Показник, що характеризує, в якому

співвідношенні банківські резерви перетворюються у депозитні гроші, називається грошово-кредитним мультиплікатором і визначається за формулою:

$$k = \frac{1}{r}, \quad (1)$$

де k – грошово-кредитний мультиплікатор;

r – коефіцієнт резервування, який визначається як співвідношення обов'язкових та надлишкових резервів банків і маси депозитних грошей на рахунках суб'єктів економіки в банках.

Теми фіксованих виступів та есе

1. Грошово-кредитна політика в країнах Східної Європи та оцінка можливостей використання передового європейського досвіду в Україні.

2. Операції на відкритому ринку як інструмент регулювання грошового обороту в Великобританії.

3. Грошово-кредитна політика НБУ в поточному році.

4. Політика рефінансування комерційних банків у країнах Європейської економічної співдружності.

5. Обов'язкове резервування коштів у банках як інструмент регулювання ліквідності та грошового обороту. Порівняльна характеристика країн західної Європи та України.

Література [7; 6; 11; 12; 18 – 20].

Завдання для перевірки знань

Дайте визначення термінам.

Терміни: грошова база, грошова маса, грошово-кредитна політика, грошовий мультиплікатор, коефіцієнт резервування депозитів, кредитна емісія, політика грошово-кредитної експансії ("дешевих грошей"), політика грошово-кредитної рестрикції ("дорогих грошей").

Завдання 1

Обсяг грошової маси в обігу на кінець року дорівнював 130 млн грн. С початку року центральний банк впровадив емісію у розмірі 20 млн грн. Норма обов'язкового резервування складає 8 %. Необхідно розрахувати обсяг грошової маси в обігу та зробити висновки.

Завдання 2

Впроваджуючи політику "дорогих грошей", центральний банк вирішив продати державні облігації на суму 6 000 тис. грн. Відомо, що облігації на суму 2 000 грн купуються населенням на рахунок готівки, решта – за рахунок коштів, розміщених у комерційних банках. Норма обов'язкового резервування – 10 %. Розрахувати зміну грошової маси. Зробіть висновки.

Тести для перевірки знань

1. В Україні головним суб'єктом грошово-кредитної політики є:
  - а) Уряд;
  - б) Міністерство фінансів;
  - в) НБУ;
  - г) Верховна Рада.
2. З метою стимулювання економічної активності та економічного зростання держава в особі Центрального банку здійснює такі заходи:
  - а) додаткову емісію грошей із метою покриття дефіциту держбюджету;
  - б) здійснює рестрикційну економічну політику;
  - в) зменшує мінімальні резервні вимоги банків;
  - г) підвищує облікову ставку.
3. Під час проведення рестрикційної грошово-кредитної політики діяльність центрального банку спрямована на:
  - а) розширення ресурсної бази банків;
  - б) зменшення портфеля цінних паперів центрального банку;
  - в) активізацію підприємницької діяльності.
4. У збільшенні пропозиції грошей беруть участь:
  - а) центральний банк;
  - б) центральний банк і комерційні банки;
  - в) центральний банк і уряд;
  - г) центральний банк, уряд і комерційні банки.
5. Величина грошово-кредитного мультиплікатора визначається:
  - а) обернено пропорційно грошовій базі;
  - б) обернено пропорційно нормі обов'язкового резервування;
  - в) як відношення загальної маси грошей в обороті (агрегат М3) до обсягу грошової бази;
  - г) як відношення грошей, які надійшли в банківську систему ззовні, до норми обов'язкового резервування.

Контрольні питання

1. Взаємозв'язок монетарної та грошово-кредитної політики.
2. Еволюція грошово-кредитної політики Національного банку України.
3. Концепція розвитку готівкового обороту в Україні.
4. Грошово-кредитна політика в країнах Східної Європи та оцінка можливостей використання передового європейського досвіду в Україні.
5. Політика рефінансування комерційних банків у країнах Європейської економічної співдружності.

Тема 4. Центральний банк – банкір та фінансовий агент уряду

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути

1. Обслуговування внутрішнього державного боргу.
2. Обслуговування державного зовнішнього боргу.
3. Касове виконання державного бюджету.

Питання для обговорення:

1. Центральний банк – це фінансовий агент уряду з обслуговування внутрішнього державного боргу.
2. Роль НБУ на первинному ринку державних цінних паперів.
3. Роль НБУ у процесі обслуговування зовнішнього боргу країни.
4. Розвиток системи касового виконання Державного бюджету в Україні.
5. Касове виконання Державного бюджету через казначейську систему.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Вирішуючи практичні завдання з даної теми, студенту слід знати, що операції на відкритому ринку можуть проводитися у формі:

кількісного або процентного тендера для надання кредитів на строк до 14 днів та на строк до 180 днів;

відкриття постійно діючої лінії рефінансування для надання кредитів "овернайт".

Кількісний тендер передбачає, що НБУ наперед оголошує ціну, за якою банки можуть одержати кредити, а розподіл коштів відбувається відповідно до поданих заявок до закінчення запропонованої на тендері суми. Якщо цієї суми недостатньо, то кредитні кошти за оголошеною ціною розподіляються між усіма банками пропорційно до поданих ними заявок.

Сума коштів, запропонована на кількісному тендері для рефінансування банків, може оголошуватися або не оголошуватися.

Процентний тендер передбачає, що банки самостійно пропонують відсоткову ставку (з точністю до 0,1 процентного пункту), за якою вони погоджуються запозичити кошти, але ця ставка має бути не нижча за облікову. На процентному тендері заявки задовольняються за принципом зниження запропонованої в них ставки, починаючи з найвищої і до закінчення запропонованого обсягу кредитів або задоволення всіх заявок банків. Якщо два або більше учасників запропонували однакову ставку, а обсягу кредитів, що залишився, недостатньо для задоволення всіх таких заявок, то кошти між банками розподіляються пропорційно.

Обсяги отриманих на тендерах кредитів не перевищують 90 % балансової вартості наданих під забезпечення державних цінних паперів та 70 % балансової вартості векселів.

Тендери мають певні правила допуску учасників та обмеження:

до участі допускаються банки, які не порушують установлених економічних нормативів, своєчасно подають звітність та повертають отримані від НБУ кредити;

філії банків та новостворені банки (з періодом діяльності менш як 1 рік) до участі не допускаються;

банком сформовано резерв для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями;

кредити, надані іншим банкам на міжбанківському ринку, не перевищують 5 % кредитного портфеля банку;

сума позики одному банку не може перевищувати 50 % загального запропонованого на тендері обсягу кредитів;

сума заборгованості за кредитами НБУ з урахуванням поданої на тендер заявки не повинна перевищувати 50 % величини регулятивного капіталу банку за останнім балансом.

Теми фіксованих виступів та есе

1. Досвід зарубіжних країн щодо касового виконання державного бюджету.

2. Стратегія держави щодо управління зовнішнім та внутрішнім боргом в Україні та роль НБУ в її реалізації.

3. Роль центрального банку в управлінні внутрішнім державним боргом у країні з розвинутою ринковою економікою.

4. Роль центрального банку в управлінні зовнішнім державним боргом у країні з розвинутою ринковою економікою.

Література: [4 – 6; 13; 16; 18].

Завдання для перевірки знань

Дайте визначення термінам.

Терміни: випуск цінних паперів, депозитарій цінних паперів, депозитарна діяльність, державний внутрішній борг країни, електронна торговельно-інформаційна мережа, реєстратор, ціна відсікання, ціна аукціону середньозважена.

Завдання 1

Національний Банк України проводить кількісний тендер для рефінансування банків терміном до 14 днів. Загальна сума кредиту, запропонована НБУ – 2 500 тис. грн. Мінімальна сума заявки одного банку – 300 тис. грн. Вид забезпечення – враховані банком векселя суб'єктів господарювання.

Для участі в тендері отримані заявки банків (табл. 5).

Таблиця 5

Показники діяльності банків для участі у кредитному тендері

Показники	Банки				
	1	2	3	4	5
1. Сума заявки банку, тис. грн	550,0	450,0	750,0	400,0	450,0
2. Термін діяльності банку	2 роки	4 роки	6 років	10 міс.	3 роки
3. Резерв під кредитний ризик, тис. грн.					
3.1. Розрахункова сума.	120,0	150,0	100,0	55,0	90,0
3.2. Фактично сформовано	120,0	150,0	100,0	45,0	75,0
4. Дотримання банком економічних нормативів на останню дату:					
4.1 Мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1): дотримання (+), недотримання (-).	+	+	+	-	-
4.2. Співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3), %.	8,5	9,0	9,2	5,5	8,0
4.3. Максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7),%	23,0	19,0	24,0	27,5	29,0
5. Балансова вартість векселів, наданих у забезпечення кредиту, тис. грн	970,0	650,0	750,0	320,0	370,0

Необхідно вирішити питання про участь банків у тендері, аргументувавши причини відмовлення. Визначте, які суми кредиту одержать банки, допущені до кількісного тендера НБУ?

Завдання 2

Початкова процентна ставка НБУ за кредитами 10 % річних. Обсяг ресурсів, що пропонується для продажу, становить 20 млн грн. Надійшло 7 заявок на 18 млн грн, у яких вказано процентні ставки від 8 до 10 %, і причому найнижчу процентну ставку запропонував тільки один банк із заявкою 2 млн грн. Скільки заявок задовольнить кредитний комітет НБУ?

Тести для перевірки знань

1. Якщо виникає дефіцит платіжного балансу, має місце ситуація, коли:

- а) сума поточного балансу і балансу руху капіталу від'ємна;
- б) сума поточного балансу і балансу руху капіталу позитивна;
- в) суми поточного балансу і балансу руху капіталу збігаються.

2. На ринку державних цінних паперів НБУ виконує функції:

- а) координаційну;
- б) регулятивну;
- в) контрольну.

3. Згідно з чинним законодавством НБУ дозволяється здійснювати операції з цінними паперами:

- а) на первинному ринку;
- б) на вторинному ринку.

4. Кредит рефінансування може надаватись банкові під забезпечення:

- а) векселів суб'єктів господарської діяльності;
- б) подвійних складських свідоцтв;
- в) облігацій місцевих позик, що вільно обертаються на ринку.

5. Облік прав власності на облігації у депозитарії здійснюється на спеціальних рахунках:

- а) рахунках "депо";
- б) рахунках "репо";
- в) кореспондентських рахунках.

Контрольні питання

1. Еволюція процесу переходу України від банківської до касової системи виконання бюджету.
2. Становлення та розвиток ринку ОВДП в Україні.
3. Досвід зарубіжних країн щодо касового виконання державного бюджету.
4. Стратегія держави щодо управління зовнішнім та внутрішнім боргом в Україні та роль НБУ в її реалізації.
5. Роль центрального банку в управлінні внутрішнім державним боргом у країні з розвинутою ринковою економікою.
6. Роль центрального банку в управлінні зовнішнім державним боргом у країні з розвинутою ринковою економікою.

Змістовний модуль 2. Основи функціонування грошово-кредитних систем різних країн

Тема 5. Суть і основні етапи еволюції грошових і кредитних систем країн із розвинутою ринковою економікою

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути

1. Сутність грошово-кредитної системи, поняття і основні елементи грошової системи.
2. Типи грошових систем.
3. Грошові реформи та їх види.

Питання для обговорення

1. Поняття грошової системи, її основні елементи.
2. Типи та передумови становлення грошових систем.
3. Умови та країни функціонування біметалізму, різновиди біметалізму.
4. Передумови зміни грошової системи з біметалізму на монометалізм.
5. Типи грошових реформ.
6. Методи стабілізації валюти.
7. Різновиди монометалізму як типу грошової системи.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Одним із принципів організації грошових систем є *згучність*, згідно з яким закон грошового обігу повинен знаходитися в рівновазі, тобто $MV = PQ$, де M – грошова маса; V – швидкість обігу грошей, P – рівень цін; Q – обсяг товарів і послуг.

Для того, щоб визначити швидкість обігу валюти в днях, необхідно поділити загальну кількість днів у році на кількість разів обігу валюти в країні.

Визначальними ознаками золотого стандарту були функціонування золота як світових грошей, фіксація золотого вмісту національних валют, їх безпосередня конвертованість у золото, наявність на цій основі фіксованих валютних курсів.

Одним із загальних елементів грошової системи є *масштаб цін* – засіб вираження вартості у грошових одиницях, що базується на фіксованій державою ваговій кількості металу в грошовій одиниці. На сучасному етапі розвитку грошових систем, масштаб цін складається під впливом попиту та пропозиції.

Економічна криза породжує грошово-кредитну кризу. Вона погіршує умови світової торгівлі, призводить до різких змін курсу валют, що загострює відносини між країнами. Тому країни періодично здійснюють *грошові реформи* – повні або часткові перетворення грошової системи з метою стабілізації та зміцнення грошового обігу. Грошові реформи здійснюються такими методами стабілізації валюти: нуліфікація; девальвація; ревальвація.

Теми фіксованих виступів та есе

1. Роль золота в світі: історичний та сучасний аспекти.
2. Еволюція та визначальні характеристики основних типів грошових систем.
3. Визначення ролі і місця грошово-кредитних систем у національній економіці.

Література: [8; 14; 16; 18].

Завдання для перевірки знань

Дайте визначення термінам.

Терміни: грошова система, банківський білет, казначейський білет, масштаб цін, валютний курс, біметалізм, монометалізм, тезаврація золо-

та, грошова реформа, ревальвація, девальвація, паритет валют, лібералізація цін, нуліфікація.

Завдання 1

Сума цін у країні дорівнює 10 млрд грош. од. Швидкість обігу валюти становить 0,9 раза.

Завдання:

- 1) визначити швидкість обігу валюти в днях;
- 2) визначити необхідну кількість грошей в обігу країни;
- 3) назвати наслідки нестачі грошової маси та шляхи подолання цього явища;
- 4) визначити фактори підвищення швидкості обігу валюти країни.

Завдання 2

Вміст американського долара становив 1/20 унції золота, а англійського фунту стерлінгів 1/4 унції. Завдання:

- 1) яким чином розраховувався курс національних паперових грошей при функціонуванні золотого стандарту;
- 2) визначити обмінний курс фунта стерлінгів до долару США;
- 3) визначити методи стабілізації валюти та можливі ситуації використання того чи іншого методу.

Тести для перевірки знань

1. Яке із визначень найповніше розкриває сутність грошової одиниці:
  - а) встановлений у законодавчому порядку знак вартості для виміру і виразу цін товарів;
  - б) знак вартості, який існував до скасування кредитних грошей на золото;
  - в) кредитні та паперові гроші, розмінні монети?
2. Грошова система, при якій роль загального еквівалента закріплюється за одним дорогоцінним металом:
  - а) монометалізм;
  - б) біметалізм;
  - в) поліметалізм.
3. Термін "білонна монета" означає:
  - а) дорогоцінна монета;
  - б) розмінна монета.

4. Як називається валютний курс, що змінюється залежно від попиту і пропозицій на ринку:

- а) фіксований;
- б) номінальний;
- в) плаваючий?

5. Система паралельної валюти – це співвідношення між золотими і срібними монетами, яке встановлюється:

- а) державою в законодавчому порядку;
- б) стихійно на ринковій основі;
- в) міжнародними валютними організаціями.

Контрольні питання

1. Сутність, мета і зміст укладеної Латинської монетної спілки.
2. Поняття грошової системи, її основні елементи.
3. Умови становлення грошових систем.
4. Політика стабілізації методом "шокової терапії".

Тема 6. Суть і основні поняття кредитної системи країни

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути

1. Структура сучасної кредитної системи.
2. Державне регулювання діяльності фінансово-кредитних установ.

Питання для обговорення

1. Поняття кредитної системи, її структура.
2. Поняття кредитного механізму країни.
3. Види монетарної політики центральних банків розвинутих країн.
4. Спільні риси та відмінності кредитних систем розвинутих країн та країн, що розвиваються.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

Центральний банк встановлює *норму обов'язкових резервів*, тобто частку активів, яка у вигляді готівкових грошей і коштів у нього на рахунок становить резерв комерційного банку. Змінюючи розмір банківських резервів, можна регулювати перетік грошової маси через банк.

Зміст цієї форми регулювання полягає в тому, що банки зобов'язані зберігати частину своїх кредитних ресурсів на безвідсотковому рахунку в центральному банку. Норма резерву може зменшуватися або збільшуватися.

тися в залежності від кон'юнктури на ринку капіталів. Її збільшення призводить до обмеження кредитної експансії комерційних банків і, навпаки, збільшення – до розширення кредитних ресурсів. Норми резервів суттєво відрізняються в різних країнах і коливаються в межах від 5 до 20 %.

Основними напрямками державного регулювання є: політика центрального банку відносно кредитно-фінансових інститутів, особливо банків; податкова політика уряду на центральному і місцевому рівнях; участь уряду у змішаних (напівдержавних) або державних кредитних інститутах; законодавчі заходи виконавчої та законодавчої влади, які регулюють діяльність різних інститутів кредитної системи.

Одним із напрямів політики центрального банку відносно кредитно-фінансових інститутів є облікова політика. Хоча банки в основному самостійно визначають відсотки за вкладками та позиками, але орієнтуються на облікову ставку ЦБ – так зване дисконтне вікно. Підвищення дисконту означає, що Національний банк здійснює політику кредитної рестрикції – тобто політику "дорогих грошей", зниження дисконту спричиняє "здешевлення" грошей, а отже, проведення політики кредитної експансії.

Теми фіксованих виступів та есе

1. Сучасні тенденції розвитку кредитного механізму розвинених країн.

2. Роль спеціалізованих небанківських інститутів у нагромадженні і мобілізації капіталу.

Література [2; 4; 6; 8; 10; 16; 19].

Завдання для перевірки знань

Дайте визначення термінам.

Терміни: кредитний механізм; норма обов'язкових резервів банків; кредитна рестрикція; кредитна експансія; облікова ставка; валютні інтервенції; націоналізація; податкова політика, рефінансування, політика таргетування, фіктивний капітал, країни-метрополії, лібералізація економіки.

Завдання 1

Норма обов'язкових резервів становить 15 % від суми пасивів банку. Пасиви банку дорівнюють 200 млн грош. од. Завдання:

- 1) визначити суму, на яку банк має право видавати кредити;
- 2) представити спрощений баланс (Т-рахунок) банку;

3) розкрити сутність та методи регулювання ЦБ діяльності комерційних банків;

4) визначити наслідки збільшення ЦБ норми обов'язкових резервів та можливі причини таких дій із його боку.

Завдання 2

Центральний банк країни вирішив проводити політику кредитної рестрикції/експансії. Завдання:

1) визначити інструменти її реалізації;

2) визначити наслідки проведення такої політики в грошово-кредитній сфері;

3) розкрити зміст інших напрямків державного регулювання фінансово-кредитних інститутів у країні.

Тести для перевірки знань

1. Які ланки кредитної системи беруть участь у поповненні маси грошей в обігу:

а) небанківські кредитні установи та банки;

б) комерційні банки;

в) НБУ;

г) НБУ та комерційні банки.

2. Які інститути займаються акумулюванням і постачанням довгострокових капіталів:

а) фінансові компанії;

б) центральний і комерційні банки;

в) центральний банк;

г) комерційні банки?

3. Які фінансово-кредитні установи спеціалізуються на кредитуванні продажу споживчих товарів:

а) пенсійні фонди;

б) фінансові компанії;

в) банки;

г) ощадні банки?

4. Які установи займаються акумуляцією заощаджень своїх членів та взаємним кредитуванням:

а) спеціалізовані банки;

б) усі фінансово-кредитні установи;

в) універсальні банки;

г) кредитні спілки?

5. Які установи належать до спеціалізованих банків:
- а) діяльність яких контролюється спеціальними державними органами;
  - б) які займаються залученням коштів населення;
  - в) діяльність яких сконцентрована на обслуговуванні певних сфер економіки чи виконанні певних видів операцій?

Контрольні питання

1. Інструменти, які використовує центральний банк для проведення грошово-кредитної політики.
2. Форми й методи державного регулювання діяльності фінансово-кредитних установ.
3. Основи механізму функціонування небанківських фінансово-кредитних установ.

Тема 7. Еволюція валютних систем

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути

1. Система золотого стандарту.
2. Бреттон-Вудська валютна система.
3. Ямайська валютна система.
4. Європейська валютна система (ЄВС).

Питання для обговорення

1. Причини краху Бреттон-Вудської валютної системи.
2. Основні положення Ямайської валютної системи.
3. Основи функціонування Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР).
4. Мета створення та функціонування Банку міжнародних розрахунків (БМР), його функції.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

У своєму розвитку світова валютна система пройшла три етапи: систему золотого стандарту (1867 – 1922 рр.), систему золотовалютного стандарту (1922 – 1976 рр.), систему паперово-валютного стандарту (з 1976 р.).

Кожна система базується на основних положеннях, які визначають умови її функціонування, а також розкривають її переваги та недоліки.

Система золотого стандарту забезпечувала загальність світових грошей, їх повну конвертованість, стабільність купівельної спроможності та валютних курсів, а також автоматичне (внаслідок міграції золота) врівноваження платіжних балансів окремих держав, стабільність світових цін. Таким чином, до переваг золотого стандарту можна віднести: відсутність різких коливань валютних курсів; низька інфляція. До недоліків: жорсткий взаємозв'язок між обсягом грошової маси в обігу і обсягом добутку і виробництва золота; неможливість проведення самостійної національної грошово-кредитної політики.

Теми фіксованих виступів та есе

1. Особливості процесу надання кредитів міжнародними валютно-кредитними установами.
2. Умови розрахунку та використання спеціальних прав запозичення.
3. Основні положення функціонування Європейської валютної системи.
4. Процес становлення євро: проблеми і перспективи.

Література: [2; 5; 8; 14; 15; 16; 18].

Завдання для перевірки знань

Дайте визначення термінам.

Терміни: валютні відносини, національна та світова валютні системи, девізна політика, резервна валюта, демонетизація, плаваючий та фіксований валютні курси, спеціальні права запозичення, стабілізаційні програми, конвертування.

Завдання 1

Спираючись на основні положення функціонування світових валютних систем, умови їх становлення та краху, визначте переваги та недоліки кожної із них та заповніть наведену табл. 6.

Таблиця 6

Переваги та недоліки функціонування світових валютних систем

Валютні системи	Переваги	Недоліки
1. Система золотого стандарту	?	?
2. Бреттон-Вудська валютна система	?	?
3. Ямайська валютна система	?	?
4. Європейська валютна система	?	?

Завдання 2

Визначити основні положення функціонування золотого, золото-валютного (доларового) і паперово-валютного стандартів.

Тести для перевірки знань

1. Золотодевізний стандарт передбачає обмін:
  - а) грошових знаків (банкнот) на золото;
  - б) національних грошових одиниць на іноземну валюту, обмінну на золото;
  - в) банкнот на стандартні золоті зливки.
2. На зміну Бреттон-Вудській валютній системі прийшла:
  - а) Ямайська валютна система;
  - б) Генуезька валютна система.
3. Міжнародний валютний фонд (МВФ) створений на:
  - а) Бреттон-Вудській конференції;
  - б) Генуезькій конференції;
  - в) Паризькій конференції.
4. Міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації здійснюють:
  - а) кредитування транснаціональних корпорацій;
  - б) міждержавне регулювання міжнародних валютно-кредитних та фінансових відносин;
  - в) нагляд за світовою валютною системою та станом валютних курсів.
5. Яка кількість юридично відокремлених підрозділів становить Групу Світового банку:
  - а) три;
  - б) п'ять;
  - в) вісім?

Контрольні питання

1. Характеристика основних етапів розвитку ЄВС.
2. Основні положення ЄВС.
3. Особливості рейтингової системи "CAMEL" для аналізу основних показників банків.
4. Основи функціонування валютно-кредитних установ Західної Європи.

Тема 8. Грошова і кредитна системи країн із нерозвиненою ринковою економікою

Основні теоретичні проблеми, які необхідно розглянути

1. Закономірності становлення й розвитку грошових і кредитних систем країн, що розвиваються.
2. Грошово-кредитні системи країн із перехідною економікою.

Питання для обговорення

1. Основні елементи грошово-кредитних систем країн, що розвиваються.
2. Функції банків розвитку в грошово-кредитних системах банків країн, що розвиваються.
3. Проблема валютного заміщення в більшості країн, що розвиваються.
4. Заходи реформування національної ринкової економіки країн Центральної та Східної Європи в умовах переходу до ринкової економіки.

Методичні рекомендації для самостійного опрацювання матеріалу

У країнах СНД, Центральної та Східної Європи одним з пріоритетних завдань ринкових реформ стало формування ефективної системи кредитно-грошового регулювання, що дало можливість прискорити вирішення проблем фінансової стабілізації, стимулювання інвестиційної активності, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників, стабілізації рівня життя населення.

Стратегічним напрямком реформ у кредитній сфері країн Центральної і Східної Європи стала принципова відмова від монополії держави на банківські послуги, організаційно оформлена у переході до дворівневої банківської системи.

Особливу увагу у реформуванні банківського сектору було приділено створенню ефективної системи правового регулювання і контролю за діяльністю фінансової системи. На початковому етапі реформ було прийнято закони про Центральні банки, про банки і банківську діяльність, про фінансові інститути та інші, що регулюють основні види діяльності цього сектора економіки.

Реформи потребувала також система фахової підготовки. Прискорено здійснювався розвиток людського капіталу через інвестиції у людські ресурси, готувалися фахівці в галузі управління, комерційної фінансової діяльності, з аналізу кредитної політики.

Теми фіксованих виступів та есе

1. Аналіз історичних передумов виникнення фінансових установ, а також механізмів їхнього функціонування для забезпечення сфери обігу.
2. Особливості розвитку грошово-кредитних систем країн, що розвиваються.

Література: [1; 7; 8; 14; 15; 17; 18].

Завдання для перевірки знань

Дайте визначення термінам.

Терміни: формальне та неформальне фінансування, ефект валютного заміщення, ратифікація, резервна валюта, чинники інфляції, фінансово-економічна криза.

Завдання 1

У період становлення ринкової економіки країни СНД активно проводили реформи в грошово-кредитній сфері. Важливим напрямком формування національної ринкової економіки у країнах СНД стало створення самостійних грошових систем. Завдання:

- 1) виділити основні напрямки та інструменти проведення реформ;
- 2) окреслити негативні чинники перетворень у країнах СНД;
- 3) виділити основні типи грошових реформ, навести конкретні приклади грошових реформ у країнах СНД.

Завдання 2

Побудуйте дві паралельні часові осі з основними датами еволюції грошово-кредитної системи Німеччини і Великобританії. Часові осі повинні бути побудовані з дотриманням масштабності. Графіки повинні відбивати історичну послідовність розвитку грошових і кредитних систем, еволюцію валютних системи країн. Необхідно систематизувати та відтворити типові перетворення у грошово-кредитних системах двох країн, дати їх порівняльну характеристику, тобто спробувати знайти схожі та відмінні елементи у їх еволюції.

Тести для перевірки знань

1. Банківська система Білорусії:
  - а) однорівнева;
  - б) дворівнева;
  - в) трирівнева.

2. Грошово-кредитна система Російської Федерації включає:
- а) Центральний банк, комерційні банки;
  - б) Центральний банк, комерційні банки, небанківські фінансово-кредитні інститути;
  - в) Центральний банк, Ощадний банк.
3. Національна грошова одиниця в Грузії та Таджикистані була впроваджена:
- а) в 1992 році;
  - б) в 1994 році;
  - в) в 1995 році;
  - г) в 1996 році.
4. Результатом кризи 2008 року в країнах СНД стало:
- а) підвищення впливу міжнародних організацій;
  - б) зниження купівельної спроможності національних валют;
  - в) ревальвація національної валюти;
  - г) збільшення частки іноземного капіталу в банківській системі.
5. Чинниками інфляції в країнах СНД стали:
- а) ажіотажний попит на споживчих ринках;
  - б) високий рівень монополізації, економіки;
  - г) лібералізація цін;
  - д) зростання ВВП.

Контрольні питання

1. Основні завдання центральних банків країн, що розвиваються, у регулюванні грошової системи.
2. Місце міжнародних валютно-кредитних установ у грошово-кредитній системі країн із нерозвиненою ринковою економікою.
3. Основні чинники інфляції в країнах СНД при формуванні національної ринкової економіки.

Рекомендована література

Основна

1. Адамик Б. П. Національний банк і грошово-кредитна політика / Б. П. Адамик. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 278 с.
2. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко та ін. – К. : Центр наукових досліджень Національного банку України : Знання, 2011. – 504 с.
3. Банківська система України [Текст] : монографія / В. В. Коваленко, О. Г. Коренєва, К. Ф. Черкашина та ін. – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2010. – 187 с.
4. Кузнецова С. А. Банківська система: у схемах і таблицях : навч. посібн. / С. А. Кузнецова, Т. М. Болгар, З. С. Пестовська. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля, 2012. – 319 с.
5. Леончук І. Д. Операції центрального банку : навч. посібн. / І. Д. Леончук. – К. : Алерта, 2005. – 143 с.
6. Любунь О. С. Національний банк України: основні функції, грошово-кредитна політика, регулювання банківської діяльності : навч. посібн. / О. С. Любунь, В. С. Любунь. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 351 с.
7. Орлюк О. П. Банківська система України правові засади організації / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 239 с.
8. Полтавська Є. О. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн : конспект лекцій / Є. О. Полтавська. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 128 с.
9. Пуховкіна М. Ф. Центральний банк і грошово-кредитна політика / М. Ф. Пуховкіна, Т. П. Остапін, В. С. Білошапка. – К. : КНЕУ, 2006. – 180 с.
10. Розвиток банківської системи України : монографія / [У. Я. Рудзевич, Я. В. Грудзевич, О. Б. Денис та ін. ; за заг. ред. Т. С. Смовженко, Р. А. Слав'юк. – К. : УБС НБУ, 2010. – 462 с.
11. Романишин В. О. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посібн. / В. О. Романишин, Ю. М. Уманців. – К. : Атіка, 2005. – 480 с.
12. Холодна Ю. Є. Банківська система : навч. посібн. / Ю. Є. Холодна, О. М. Рац. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2013. – 316 с.
13. Холодна Ю. Є. Центральний банк і грошово-кредитна політика : конспект лекцій / Ю. Є. Холодна, О. М. Рац. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 130 с.

14. Шамова І. В. Грошово-кредитні системи зарубіжних країн : навч. посібн. / І. В. Шамова. – К. : КНЕУ, 2001. – 195 с.

Додаткова

15. Барановський О. І. Фінансові кризи: передумови, наслідки і шляхи запобігання : монографія / О. І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 754 с.

16. Даніленко А. І. Механізм грошового та фондового ринків і їх вплив на розвиток економіки України : монографія / А. І. Даніленко. – К. : Фенікс, 2008. – 420 с.

17. Диба М. Вплив глобалізації на банківську систему України / М. Диба, Є. Осадчий // Вісник НБУ. – 2011. – № 5. – С. 19–23.

18. Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України : монографія / О. М. Колодізев, О. В. Бойко, І. О. Губарева та ін. ; за заг. ред. д. е. н., доц. О. М. Колодізева. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 312 с.

19. Монетарна політика Національного банку України: сучасний стан та перспективи змін : монографія / за заг. ред. В. С. Стельмаха. – К. : Центр наукових досліджень НБУ, УБС НБУ, 2009. – 404 с.

20. Савченко Т. Г. Банківська система у формуванні та підтриманні рівноважних станів в економіці : монографія / Т. Г. Савченко. – Суми : УАБС НБУ, 2012. – 356 с.

Ресурси мережі Інтернет

21. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua.

22. Про Національний банк України : Закон України. Затв. Постановою Верховної Ради України № 679-14 від 30.05.1999 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua.

23. Про порядок формування банківською системою України обов'язкових резервів : Положення НБУ. Затв. Постановою Правління Національного банку України від 26.12.96 № 333 із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.kiev.ua.

